

59. Tautas leksiskais švaukstiskums

Latviešu kultūrā par leksisko švaukstiskumu uzskata pilnā mērā apzinātu, taču tajā pašā laikā bezjēdzīgu un ākstīgu svešvalodas lietošu, kā arī neadekvātas terminoloģijas modīgu izmantošanu. Domājams, leksiskais švaukstiskums sākās tajā laikā, kad vācu krustneši atļāva vietējo iedzīvotāju kādai daļai integrēties vācbaltu subetnosā. Kā zināms, pirmie šo privilēģiju patriotiski izmantoja baltu cilšu virsaiši. Viņi nekavējoties pārņēma vācu valodu un vācu sadzīves normas. Tas nevarēja notikt bez zināma švaukstiskuma.

Kad abi brāļi sarakstīja savu lielisko romānu, tajā sulīgi attēlojot brašo vīru vārdā Švauksts, latviešu vidē švaukstiskums jau bija stabila un iecienīta parādība. Tās enerģiskākie reprezentanti bija latviešu tautas dēli no jaunās vietējo hominīdu sugas „kārkluvācieši”. Viņi rindojās no pagastu ierēdņiem un skolmeistariem, pilsētas (kā tagad teiktu) ofisu planktona, mežsargiem, krogu rentniekiem, viensētu saimniekiem. Švaukstiskums bija izplatīta kaite latviešu inteliģencē un viensētu saimnieku kārtā. Savā agrīnajā daiļradē šo kaiti dzēlīgi izsmēja Rainis. Piemēram, inteliģences izvirstība ārišķīgumā un tukšās frāzēs ir poētiski kariķēta viņa dramatiskajā darbā „Pusideālists”.

Švaukstiskums pieklusa aizvadītā gadsimta 20.- 30.gados. Pēc kara nebija viegla dzīve un neatlika spēka dažādām glamūrīgām ākstībām. Turklāt tagad zemes saimnieki bija paši latvieši. Tāpēc atkrita vajadzība integrēties citā valdošajā etnosā, kas vienmēr sekmē relatīvi kroplu leksisko procesu un svešu sadzīvisko normu bezgaumīgu imitāciju.

Latvijā švaukstiskums atkal uzplauka pēc II Pasaules kara, – galvenokārt no 70.gadiem. Mainījās švaukstiskuma kulturoloģiskā bāze. Tagad nācās savā dzimtajā valodā iepludināt kroplus atvasinājumus no krievu valodas un krievu kultūrā pieņemtās tradīcijas. Latviešu padomjā ierēdnis skaidrā latviešu mēlē nesacīja „Ko jūs, Artur, vēlaties?”, bet sacīja „Ko jūs, Artur Vilisovič, vēlaties?”.

Latviešu padomju birokrātijā švaukstiskums pastāvēja, taču tas tika atklāti un sistemātiski nosodīts medijos. Tajā laikā regulāri publicēja latviešu valodnieku kritiskos rakstus, analizējot publiskajā telpā pieļautās valodas aplamības. Tolaik valsts vara ļoti stingri uzraudzīja valodas kultūru ne tikai presē, bet arī TV un radio. Tolaik sabiedrībā nepastāvēja uzskats, ka pati valsts vara literāri pareizi neprot ne runāt, ne rakstīt. Valsts varas dokumentos bija sastopama ideāli pareiza literārā valoda, bet nevis nesen uzcūkotajai preambulai līdzīgs cūkojums.

Padomju periodā cītīgākie latviešu švauksti bija humanitārā inteliģence. Savukārt no viņiem visvairāk ākstījās literatūras kritiķi un mākslas kritiķi. Tiesa, arī viņu švaukstiskumu nosodīja presē. Pret leksisko pseidointelektuālismu ļoti asus rakstus savā laikā publicēja, piemēram, Ingrida Sokolova, Miervaldis Birze.

70.gadu un 80.gadu pirmās puses latviešu humanitārās inteliģences švaukstiskums izpaudās nevis vulgārā „Vilisoviča” formā, bet gan daudz smalkākā formā. Proti, neadekvātas terminoloģijas modīga izmantošana.

Minētajos gadu desmitos viens pēc otra sekoja atsevišķu jēdzienu modes etapi. Bija „modelēšanas” un „modeļu” etaps. Tam sekoja „struktūras” etaps, „mīta” un „mītiskuma” etaps, „hronotopa” etaps, „paradigmas” etaps. Praktiski tas izpaudās tā, ka kritiķa aplūkots materiāls (piem., romāns vai glezna) visos aspektos tika salaulāts ar attiecīgo modīgo jēdzienu. Piemēram, kritiķis varēja rakstīt, ka mākslinieks „daiļdarba modelī” ir „modelējis” dažādiem dzīves „modeļiem” līdzīgus mākslinieciskos „modeļus”. Savukārt citā etapā tas pats kritiķis varēja rakstīt, ka mākslinieks sava „daiļdarba struktūrā” ir „strukturējis” dažādām dzīves „struktūrām” līdzīgas mākslinieciskās „struktūras”.

„Perestroikas” gados modē nāca jēdziens „identitāte”. Pirmajos pēcpadomju gados nekas nenotika bez vārda „projekts”. Visai drīz visi sāka „diskursēt” un nekas nevarēja notikt bez „diskursa”. Bet pats galvenais – sākās anglicismu epikūrisma ēra un „eiro” epikūrisma ēra. Tas nebija negaidīti, jo vajadzēja pielabināties švaukstiskuma jaunajai kulturoloģiskajai bāzei. Un tas notika ar neviltotu entuziasmu. Anglicismu epikūrisma ēra un „eiro” epikūrisma ēra kļuva sava veida tvīkstoša atriebība „krievu okupantiem”.

Visinteresantākais ir tas, ka pēcpadomju gados leksiskais (kulturoloģiskais) švaukstiskums vairs nav latviešu humanitārās inteligences prioritāte. Švaukstiskums ir kļuvis tautas darbības, uzvedības un komunikācijas atribūts. Sprotams, ne visas tautas atribūts, bet lielākās daļas – divu paaudžu - atribūts. Tās ir jaunākās paaudzes, kuras dzīves procesos ir visaktīvākās ģenerācijas. Tāpēc liekas, ka visa dzīve ir viens liels un varens švaukstiskums.

Tautas fanātiskā līdzdalība leksiskajā švaukstiskumā izpaužas divos virzienos. Pirmkārt, anglicismu un „eiro” ieviešanā. Pie mums visas sevi cenošas norises ir „ironorises” – „eiremonts”, „eiropakalpojums”, „eiropakalpošana”, „eiroizstāde”, „eiropasākums”, „eirošovs”, „eiroprojekts”, „eirodeputāts”, „eiroeksperts”, „eirolīmenis”, „eiroiekārta”, „eiroprodukts”, „eiroalus”, „eirogaļa”, „eiroveikals”, „eiroaptieka”, „eiroduzīvoklis”, „eiromāja”, „eiromēbeles”, „eirotrauki”, „eiro tualetes papīrs”. Pieļauju, ka mums ir arī „eiroizkārnījumi”. Zinu, ka mums ir „eiropederasti”.

Otrkārt, tautas fanātiskā līdzdalība leksiskajā švaukstiskumā izpaužas tādējādi, ka tauta savas varas struktūrās jebkurās vēlēšanās deleģē tikai individuus ar leksisko švaukstiskumu. Tie ir indivīdi, kuri ir spējīgi vienīgi švaukstiski piesārņot varas struktūras (parlamentu, valdību, pašvaldības) un tās ražoto rakstveida produkciju (konstitūcijas labojumus, likumus, noteikumus, rīkojumus, pavēles). Viņi ar savu švaukstisko valodu piešvaukstina medijus (intervijās, debatēs, šovos, rakstos). Tāpēc pēcpadomju laikā sabiedrība ir stingri pārliecināta, valsts vara neprot ne literāri pareizi runāt, ne literāri pareizi rakstīt. Bet tas ir tautas nopelns. Nebūtu pareizi no šī goda atsacīties. Neapšaubāmi, kāds teiks, ka tas ir „okupācijas” nopelns, bet „eiro” un anglicismu invāzija latviešu valodā var novērst Putina armijas iebrukumu Latvijā. Latvieši tāpat kā pārējie „baltie” cilvēki kļūst arvien talantīgāki. No viņiem var sagaidīt „visšerpākos” domāšanas brīnumus.

Faktiski aina ir ļoti bēdīga. Pēcpadomju laikā švaukstiskums ir ieguvis oficiālu raksturu. Švaukstiskums ir kļuvusi leksiskā (kulturoloģiskā) vērtība. Medijos ļoti reti pret to kāds uzdrošinās vērsties. Nav redzams gals tautas švaukstiskajai stihijai. Gals būtu redzams, ja enerģiski iejauktos valdība. Taču pati valdība ir švaukstiskuma iniciējošais avots, kā tas īpaši ir sastopams neadekvātas terminoloģijas modīgajā izmantošanā. 70. - 80. gadu literatūras kritiķi un mākslas kritiķi varētu skaudīgi nolūkoties uz šodienas politisko „elīti”, jo tā pašlaik ir galvenā noteicēja modīgu jēdzienu neadekvātajā izmantošanā.

Visjaunākajā laikā politiskās „elites” mutē populārs jēdziens ir „ģeopolitika”. Pie mums viss notiek saskaņā ar „ģeopolitisko gribu”, „ģeopolitisko situāciju”, „ģeopolitisko stāvokli”, „ģeopolitiskajām izmaiņām”. Ja kaut kas mūsu darbībā ir apstājies, tad vainīga ir „ģeopolitiskā situācija”. Viss, kas tiek plānots, tiek plānots, lai izmainītu „ģeopolitisko situāciju”.

Nav brīnums, ka par „ģeopolitisko situāciju” blādās arī inteligences pielīdēji, lai izpatiktu valdošajai kliķei. Piemēram, lai novērstu „ģeopolitisko situāciju”, kāds izglītības prātvēders pieprasa nekavējoties „padziļināt vērtībizglītības dimensiju”. Tātad nevis pašu izglītību, tās saturu un satura kvalitāti, bet tikai tās „dimensiju” (izmērus – garumu, platumu, augstumu).

Leksiskais švaukstiskums, protams, vienmēr ir organiski sadziedājies ar kognitīvo disonansi – prāta mazspēju vai prāta aptumsumu. Tādā aspektā ir jāvērtē „politiķu” un viņu pielīdēju modīgā ākstīšanās ar ģeopolitikas jēdzienu. Šodienas LR šļupstēt par „ģeopolitisko stāvokli” ir ne tikai izcili neadekvāti, bet arī izcili smieklīgi. Pirmkārt un galvenokārt par savu ģeopolitiku var reāli domāt un reāli tātad arī izteikties suverēna valsts. Ģeopolitiskās ambīcijas piestāv tikai tām zemēm, kurām ir ģeopolitiskie resursi un ģeopolitiskās perspektīvas. Ja ar ģeopolitikas jēdzienu ākstās mākslīgi uzstutētas konfederācijas elements (turklāt viens no vissīkākajiem un visnevērtīgākajiem elementiem), tad tas var izraisīt vienīgi smieklus un norādi uz kognitīvo disonansi.

Švaukstiskuma dinamika liecina, ka „ģeopolitikas” ēru nomainīs „hibrīdkara” ēra. Par hibrīdkaru pie mums nedaudz diskursēja jau agrāk. Taču nupat par Latvijā jūtamajiem „hibrīdkara elementiem” izteicās kundze no varas spīces. Katrā ziņā viņa apjēdz, par ko runā. Viņas leksiskā izvēle noteikti ir signāls hibrīdkara jēdziena modes skates atklāšanai. Sprotams,

neviens nevēlēsies atpalikt. Tāpēc steidzīgi tiks papildināts vārdu krājums parlamenta deputātu, ministriju ierēdņu, žurnālistu, oficiālo politologu, servilo pseidozinātnieku mutēs.

Par nožēlu vai laimi pēcpadomju Latvijā švaukstiskums nav tikai latviešu atribūts. Švaukstiskums ir Latvijas tautas atribūts, jo to praktizē ne tikai latviešu etnosa pārstāvji, bet arī citu etnosu pārstāvji. Anglicismu un „eiro” mānija ir etniski universāla mānija.

Cittautiešu švaukstiskums var dažādi izpausties. Sacīsim, ebreji kā parasti joprojām visos tekstos atsaucās tikai uz savējiem. Padomju laikā atsaucās uz savējo publikācijām krievu valodā. Pēcpadomju laikā atsaucās tikai uz savējo publikācijām angļu valodā. Ebreji tāpat apmīlo politiskās un ģeokrātiskās varas valodu.

Man ir aizdomas, ka no mūsu cittautiešiem vislielāko švaukstiskumu demonstrē krievu diasporas „eiointeliģenti”. Var pat teikt, ka viņi ir apdzinuši latviešus. Tā, piemēram, interneta vietnes „imhoclub.lv” švaukstiskums robežojās ar tādu ākstības pakāpi, ko gribas dēvēt par superšvaukstiskumu. Vietnes nosaukums ir frāzes „*In My Humble Opinion*” (*IMHO*, pēc manām domām) abreviatūra. Vietnē dominē anglicismi. Tekstu autorus konsekventi sauc par „spīkeriem”. Tekstus sauc par „spīčiem”. Kluba biedriem ir jānorāda savs „mails”. Komentāros ne reti katra teikuma beigās ir piekabināts „*IMHO*”. Iepazīstoties ar vietnes publikācijām, pirmajā brīdī šķita, ka tas viss ir parodija; proti, švaukstiskuma parodija. Taču tā nav! Viss ir domāts nopietni. Turklāt kluba biedri nemaz nereaģē, kad tiek aicināti autoru saukt par autoru, bet nevis „spīkeru”. Tā vien liekas, ka mums Latvijas krievu inteliģence tagad ir jādēvē par „eirorašeniem”.